

N Göran A Bergquist
Arkitekt SAR
Klarbärsvägen 49
181 65 Lidingö
Tel 08 7664690
Fax 08 7664690
goran.bergquist@telia.com

22 juni 2000

VÄSTERGÖTLAND 6

Götgatan 32 – Repslagargatan 15

ANTIKVARISK FÖRUNDERSÖKNING

SIDENFIRMAN K. A. ALMGREN 1833—1910

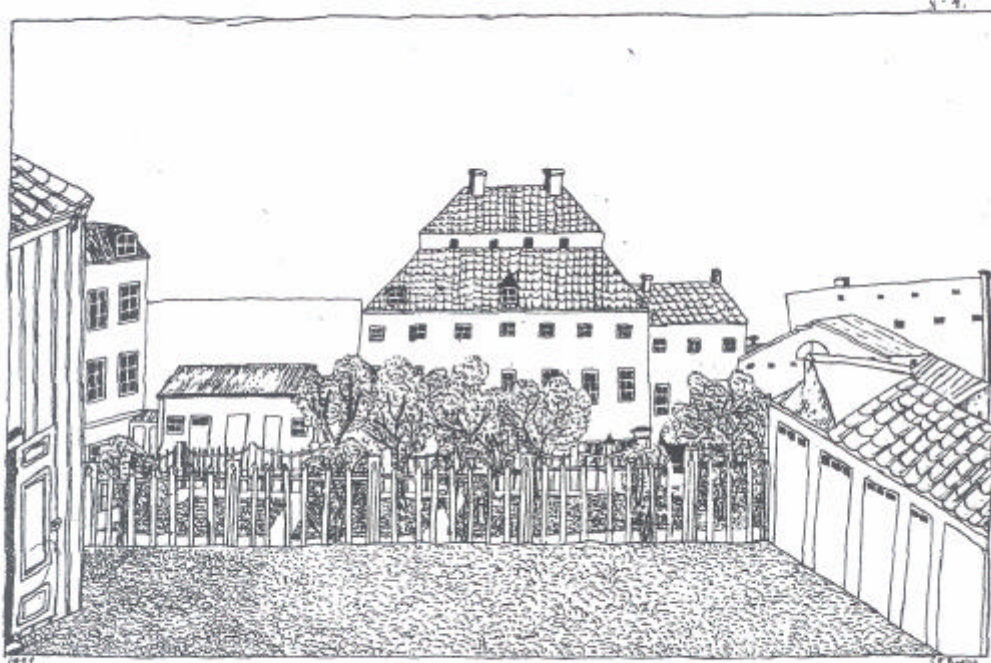

Fig. 1. Utsikt från gården Götgatan 26 (nu 32). Teckning av C. F. Röding 1849.
Stockholms stadsmuseum.

INNEHÅLL

BAKGRUND	3
HISTORIK	34
KULTURHISTORISKT VÄRDE	5
DISKUSSION OM HELHETER OCH DETALJER VÄRDA ATT BEVARA	5-6
DETALJPLAN	7
KÄLLOR	7-8
BILAGOR:	
RITNINGAR:.....	9-38
FOTOGRAFIER	39-55

BAKGRUND

Byggnadsfirma Olov Lindgren AB, ägare av fastigheten Västergötland 6, står i begrepp att genomföra vissa ändringar och underhållsarbeten i fastigheten. Arbetenas omfattning är ännu inte klarlagd. Projektet befinner sig nu i en inventeringsfas. Som hjälpmedel för att kunna utföra arbetena varsamt har Olov Lindgren AB beställt denna antikvariska förundersökning att genomföras av mig, Göran Bergquist.

Undersökningen har omfattat besök på platsen samt arkivstudier (se källförteckningen).

HISTORIK

Fastighetens yngre byggnadshistoria är så gott som helt knuten till K. A. Almgrens sidenfirma. 1828 var Knut August Almgren på resa i Frankrike, bl a i Lyon. Därifrån smugglade han hem styrmaskiner med hålkort för vävstolar enligt J. M. Jacquards uppfinning. 1833 startade han sidentillverkning i ett uthus inom Västergötland 6. 1846 köpte han fastigheten och påbörjade en bebyggelseutveckling som kom att fortsätta ända in på 1900-talet.

De fyra skilda byggnadernas historia kommer här att skildras var för sig.

Bostadshuset mot Götgatan 32

Denna byggnads tre nedersta våningar inrymmer i norra delen rester av ett bostadshus som var befintligt 1756, och i södra delen rester av en tillbyggnad från 1838.

1884 lät K A Almgrens son Oscar M fullständigt bygga om och till detta hus. Ritningarna i Stadsbyggnadskontorets arkiv är osignerade, men bygglovets är sökt genom Isaeus och Sandahl. Magnus Isaeus och Carl Sandahl drev vid den tiden ett av Stockholms förnämsta arkitektkontor. Huset fick då den volym det har idag med fyra våningar och en kallvind med två kupor mot Götgatan. Bygglovsritningen visar en nyrenässansfasad rikt utsirad ända upp i takkuporna. Ett portvalv ledde rätt igenom mitten av huset in till gården. Byggnadens inre har ovan bottenvåningen närmast en palatskaraktär med endast en bostad på varje plan, ja, de två översta våningarna bildar genom en inre trappförbindelse tillsammans en enda bostad.

Här följer nu en förteckning av denna byggnads senare bygglovsregistrerade förändringar:

1885	Tvättstuga.
1911	Avväxling av vägg i butik i södra delen.
1912-13	VA-ritningar.
1917	Uppmättningsplaner. Bottenvåningen inrymmer nu butiker med lager samt en portvaktslägenhet. En del mellanväggar och hygienrum har tillkommit. Ingen intern trappa finns mellan 2 och 3 tr.
1928	Butiksändring. Butiksfasad på bottenvåningen mot Götgatan. Entréflyttning och slopande av valvgenomgång. Envånig gårdsutbyggnad. Affärslokaler på 1 tr. Arkitekt Joel Norborg.
1935	Kök och bad i norra delen av 3 tr.
1937-38	Kök och bad i norr och i söder på 2 tr.
1948	Fasadförenkling ovan bv mot Götgatan. Arkitekt Joel Norborg. Denna fasad bär huset i dag.

1960 Takskyddsanordningar.

Före detta stallet mm i söder

Detta hus med sin empirestilmässigt karakteristiska ”långsidesgavel” uppfördes 1847 för K. A. Almgren och inrymde vagnshus, stall, vedbodar och avträden.

Huset var gymnastiksal för Schuldheis’ flickskola på 1910- och 20-talen.

1922 förändrades gymnastiksalen. Då tillkom det stora mittfönstret, vindfång, trappa, omklädningsrum, dusch, tvättstuga och pannrum. Arkitekt var Anders Lundberg.

Den västliga låghusdelen har nyligen ändrats till soprum och förråd för trädgårdsredskap.

Nu inrymmer den f d gymnastiksalen en fotoateljé.

Den äldsta fabriken i norr

Denna byggnad uppfördes i en våning 1813. Det är troligt att det var här som K. A. Almgren startade sidentillverkningen 1833.

1846 låter Almgren bygga på detta hus med två nya våningar samt inredd vind. Den tjockare husdelen mot Repslagaregatan får nu fulla fyra våningar.

1912-13 byggdes huset om till flickskola. Byggherre var O. Almgrens sterbhus, arkitekt var Thor Thorén och byggmästare W. A. Klingberg. Våningen 3 tr byggdes ut till full volym.

1942 byggdes skolan om till hushållsskola.

Nu inrymmer huset kontor.

Den nya fabriken i väster

1862 låter K. A. Almgren uppföra sitt nya fabrikshus utmed Repslagaregatan. Här har alltsedan dess sidentillverkning fortgått, numera dock endast på våningsplanet 1 trappa upp. En ritning från byggnadstiden visar en byggnad i tre våningar plus källare och vind. Bjälklagen av trä är i de öppna fabriksplanen burna av gjutjärnspelare. Varje fabriksvall värms av fyra kakelugnar placerade vid tvärväggar som avskiljer mindre utrymmen vid husets bägge ändar. I det norra utrymmet ligger trappan. Källaren har tre parallella tunnvalv och vinden är öppen under trätakstolar med panel och plåttak. Fasaden mot gatan är fint strukturerad med lisener och våningslister under fönstren. Denna fasad blev dock utslätad 1946.

Övriga smärre förändringar inom denna märkligt välbevarade fabrik:

- 1955 Ändring i portvaktslägenhet.
- 1983 Wc, diskbänk, ny vägg på 2 tr hos ateljé Kajsa Melanton.
- 1987 Festvåning i källaren. Arkitekt: Hans Murman.

Gården

I Stadsarkivet finns en situationsplan över fastigheten från 1847, där gårdens centrala del upptas av en i små kvarter indelad trädgård omgiven av häckar. I trädgårdens mitt antyder en cirkel en damm. I dag finns denna damm kvar, en liten gjutjärnsdamm med en vattensprutande puttofigur. Enligt uppgift är dammen gjuten vid Bolinders verkstäder och stod på plats 1846.

KULTURHISTORISKT VÄRDE

Enligt Översiktsplan 90 för Stockholm utgör hela innerstaden ett kulturhistoriskt särskilt värdefullt område. Enligt Stadsmuseets byggnadsklassificering från 1995 är götgatshuset inom Västergötland 6 en byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, medan den övriga bebyggelsens kulturhistoriska värde motsvarar fordringarna för byggnadsminnen i kulturminneslagen.

Vid åtgärder inom Västergötland 6 skall man särskilt beakta plan- och bygglagens 3 kap 10, 12 och 13 §§, där det sägs:

PBL 3 kap 10 §: Ändringar av byggnad skall utföras varsamt så att byggnadens karaktärsdrag beaktas och dess byggnadstekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas till vara. Lag (1998:805).

PBL 3 kap 12 §: Byggnader som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt eller som ingår i ett bebyggelseområde av denna karaktär får inte förvanskas.

PBL 3 kap 13 §: Byggnaders yttre skall hållas i ett vårdat skick. Underhållet skall anpassas till byggnadens värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt samt till omgivningens karaktär.

Byggnader som avses i 12 § skall underhållas så att deras särart bevaras. Lag (1994:852).

DISKUSSION OM HELHETER OCH DELAR VÄRDA ATT BEVARA

Behov av förändringar kan vara orsakade av fastighetsekonomiska skäl och av krav från samhället. Inför varje tilltänkt förändring inom Västergötland 6 måste man göra klart för sig vilka denna bebyggelses karaktärsdrag är så att inga av dess väsentliga värden går förlorade.

Fastighetens viktigaste kulturhistoriska karaktärsdrag är att den i sin helhet utgör ett kvarstående exempel på en framgångsrik sidenfabrikationsanläggning. Gamla fabriken, nya fabriken, uthuset och det stora bostadshuset, alla dessa utgör tillsammans med den bevarade gårdsmiljön den värdefulla helheten. Kronan i ensemblen utgörs av den nya fabriken från 1862, som på ett av våningsplanen inrymmer det unika över 160 år gamla och alltjämt verksamma sidenväveriet.

De enskilda delarna i denna unika helhet måste få ändras för att på ett rimligt sätt kunna fylla sin roll som användbara byggnader i staden. Så har också skett under decenniernas gång, som när den gamla fabriken blev skola och därefter kontor eller när stall- och vagnshuset blev gymnastiksal och sedan fotoateljé. En viktig specialfråga är hur man på bästa sätt skall verka för själva sidenväveriets aktiva förbestånd.

Bostadshuset mot Götgatan har, trots att det varit föremål för olika förändringar, i stora drag i interiören bibehållit sin särskilda karaktär av familjepalats med stora, rikt utformade lägenheter. Huvudtrapphuset har bibehållit sin magnificens även om entrén i bottenvåningen blivit något oklar genom ändringen 1928. Frågor om hiss, brandskydds förstärkning och

eventuell vindsinredning måste utredas med hänsyn tagen till dessa karaktärsdrag. Alla inredningsdetaljer och profiler från 1884 är av stor betydelse att spara. Där takdekor förekommer är det viktigt att konservera denna. Fönstren mot Götgatan är inte ursprungliga men ändå fint profilerade och försedda med vackra glas.

Stallbyggnaden i söder har sin främsta betydelse för helheten genom sin speciella ”gavellångsida” som den visar mot gården.

Den gamla fabriken i norr har ju blivit mycket ändrad särskilt inuti genom decennierna. Inga synliga minnen från fabrikstiden finns kvar. Våningsplanens rumsindelning är i stora drag bevarad från perioderna som flickskola och hushållsskola. En stor fråga för husets användning i dag är den dåliga tillgängligheten för personer med nedsatt rörlighet.

Den nya fabriken från 1862 är det ur kulturhistorisk synpunkt märkligaste av husen kring gården.

Efter att fasaden blivit utslätad 1946 har byggnaden inte längre kvar sitt stolta uttryck i stadsbilden. Jag anser att det inte vore fel att återställa den fina indelningen av fasaden med lisener och våningslister som framträder på originalritningen från 1862 nästa gång fasaden skall renoveras.

Men det är helheten det gäller.. Som bild av stadens syn på byggnaden återges här de förslag till skyddsföreskrifter som finns i Stadsbyggnadskontorets, Fastighetskontorets och Stadsmuseets utredning ”Värdefulla industrimiljöer i Stockholm” från 1983:

1. Fabriksbyggnaden får inte rivras eller till sin exteriör förvanskas.
2. I byggnaden får åtgärder inte vidtagas som medför förvanskning av ursprunglig bärande konstruktion, ursprunglig planlösning eller ursprunglig fast inredning.*
3. Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten skall utföras på ett sådant sätt och med sådana material att det kulturhistoriska värdet inte minskar.
4. Den till fastigheten hörande gården skall hållas i ett sådant skick att byggnadens utseende och karaktär inte förvanskas.

* Till fast inredning i industribyggnader hör, enligt Jordabalken 2 kap 3§ ”...maskin- och annan utrustning som tillförts fastigheten för att användas i verksamhet huvudsakligen på denna. Fordon, kontorsutrustning och handverktyg hör dock icke till fastigheten.”

Hur ett kulturhistoriskt riktigt bevarande av kvaliteterna i denna byggnad skall kunna förenas med samhällets krav på tillgänglighet mm och med ägarens skäligen önskemål återstår att utreda.

Gården har sin stora betydelse bl a däri att man har vårdat den i över 150 år. I dag finns här bl a poppel, lind, alm, syrén, magnolia, buxbom och kaukasisk förgätmigej. Grönytorna, grusytorna och den ursprungliga gjutjärnsfontänen bildar tillsammans en ytterst värdefull miljö, väl värd fortsatt ömsint vård. Det vore lämpligt att upprätta en inventering över trädgården och en plan för dess framtid. Detta bör göras innan man planerar nya schakter för ledningar.

DETALJPLAN

I gällande detaljplan för kvarteret Västergötland, Pl 7581 A från 1987 är allt inom fastigheten Västergötland 6 utom bostadshuset mot Götgatan betecknat som reservat för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, ”Q”. Bostadshuset mot Götgatan har markerats med ”q”. I bestämmelserna till planen står:

” §2

OMRÅDE MED SKYDDSBESTÄMMELSER

- Q Med Q betecknat område skall utgöra reservat för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Åtgärder får inte vidtas som minskar bebyggelsens kulturhistoriska värde. Befintlig byggnad får utnyttjas endast för ändamål som byggnadsnämnden prövat lämpligt med hänsyn till dess bevarande. Ny byggnad får uppföras i överensstämmelse med befintlig bebyggelse endast om befintlig byggnad till väsentlig del skadats av våda.
- q Byggnad inom område betecknat med q är av större värde från historisk, kulturhistorisk eller konstnärlig synpunkt och får inte förvanskas vare sig genom arbeten på själva byggnaden eller genom bebyggelse i grannskapet. Om byggnadslov för rivning erhålles får ny byggnad uppföras enligt angiven byggnadsrätt.”

Detaljplanen visar att område för en f d järnvägstunnel skär diagonalt under fastighetens östra del. Lägsta schaktningsnivå är angiven till drygt 10 m under marken.

I beskrivningen till planen står:

”Ombyggnad

All bebyggelse inom planområdet får behållas och rustas upp- Vind får inredas endast inom befintlig takkontur.

---”

KÄLLOR

Ritningar i Stadsarkivet.

Ritningar samt detaljplan i Stadsbyggnadskontorets arkiv.

Kulturhistorisk klassificering av Stockholms innerstad, karta 1995, av Stadsmuseet och Stadsbyggnadskontoret.

Microfiche i Stadsmuseets faktarum.

Avskrifter av besiktningsprotokoll från Brandkontorets arkiv.

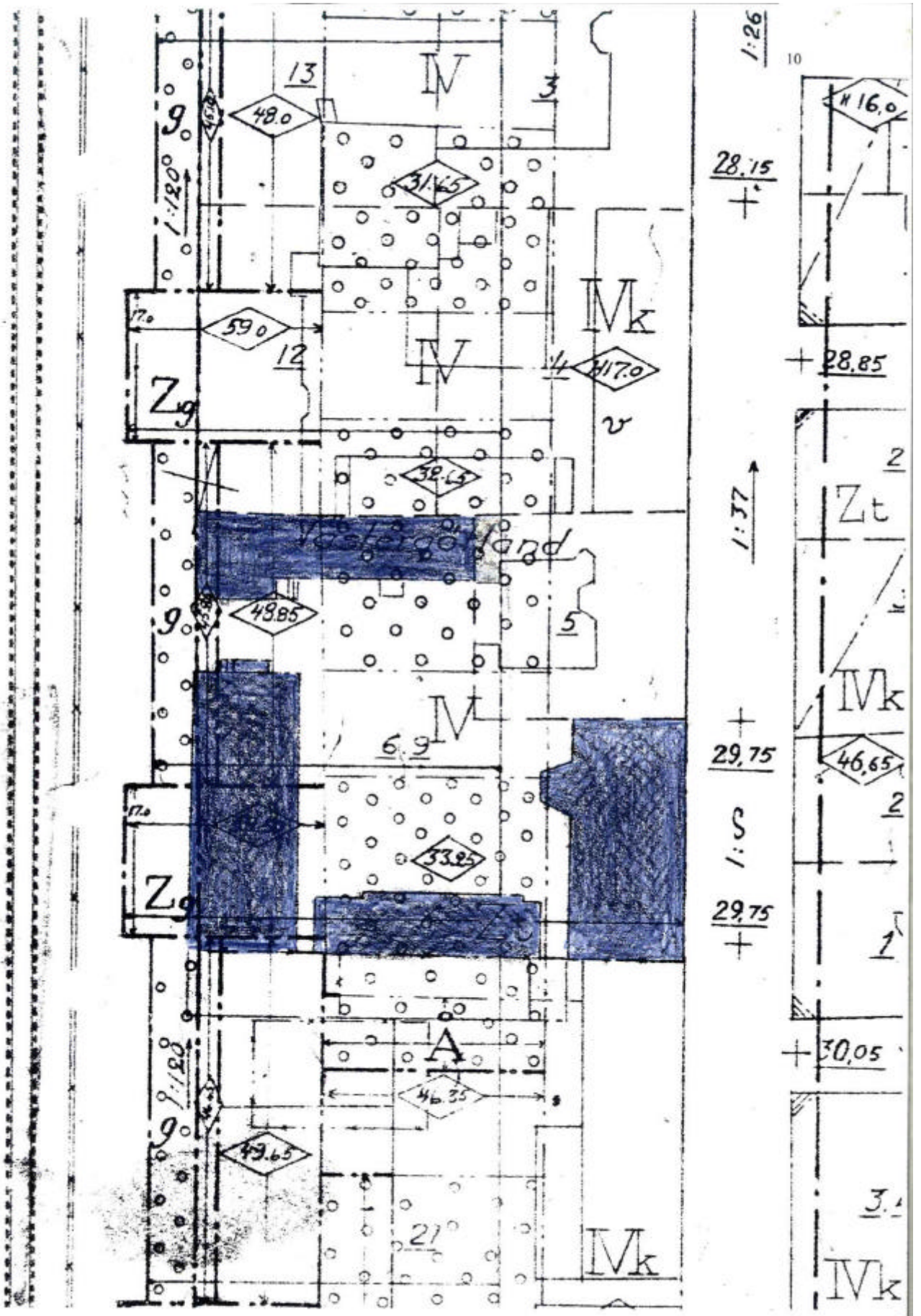
KATARINABERGET, utredning och bevarandeförslag 1972, antagen av Byggnadsnämnden 1976.

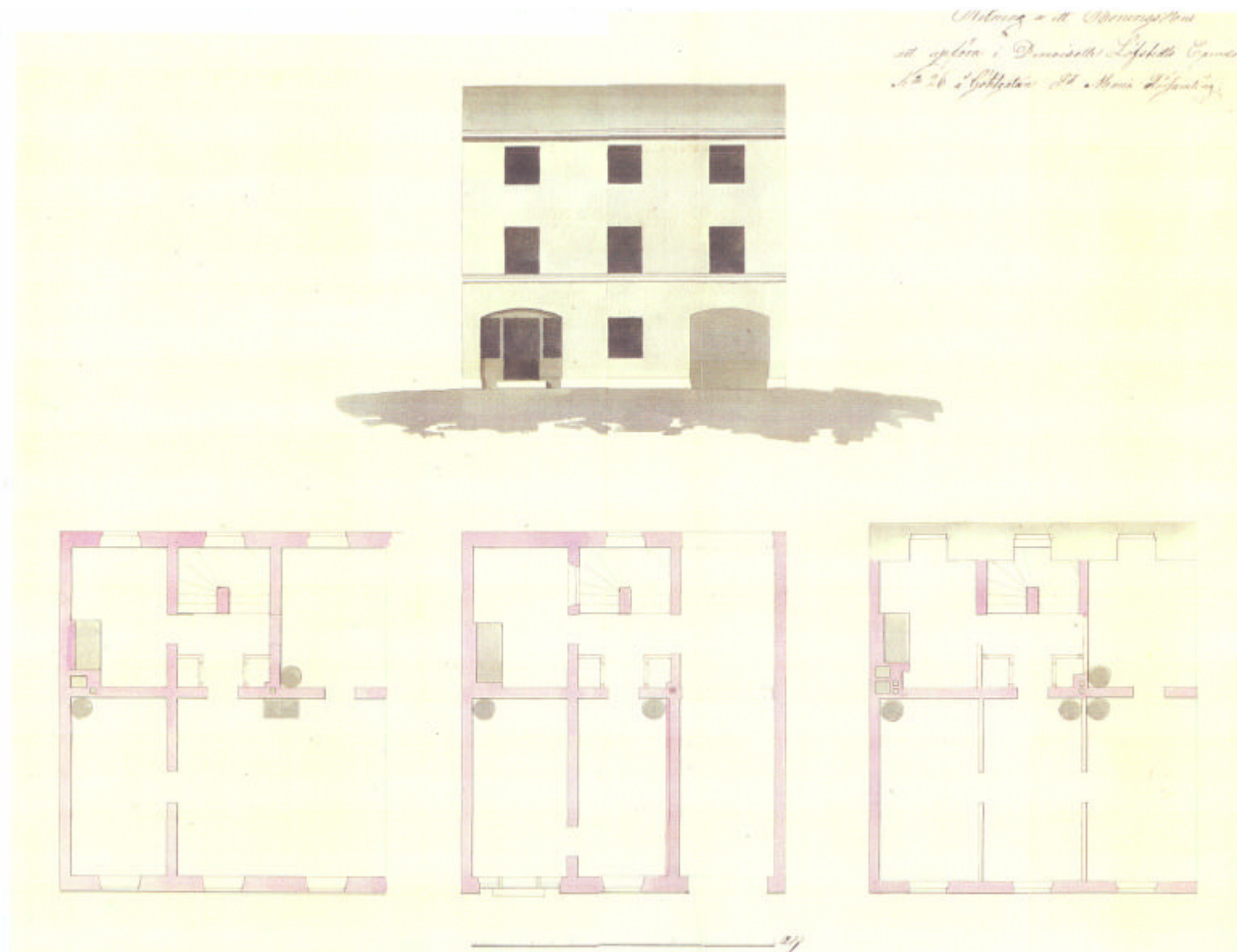
VÄRDEFULLA INDUSTRIMILJÖER I STOCKHOLM, rapport 1983 från Stadsbyggnadskontoret, Fastighetskontoret och Stadsmuseet.

Marita Lindgren-Fridell: Sidenfirman K. A. Almgren 1833 – 1910, S:t Eriks årsbok 1943.

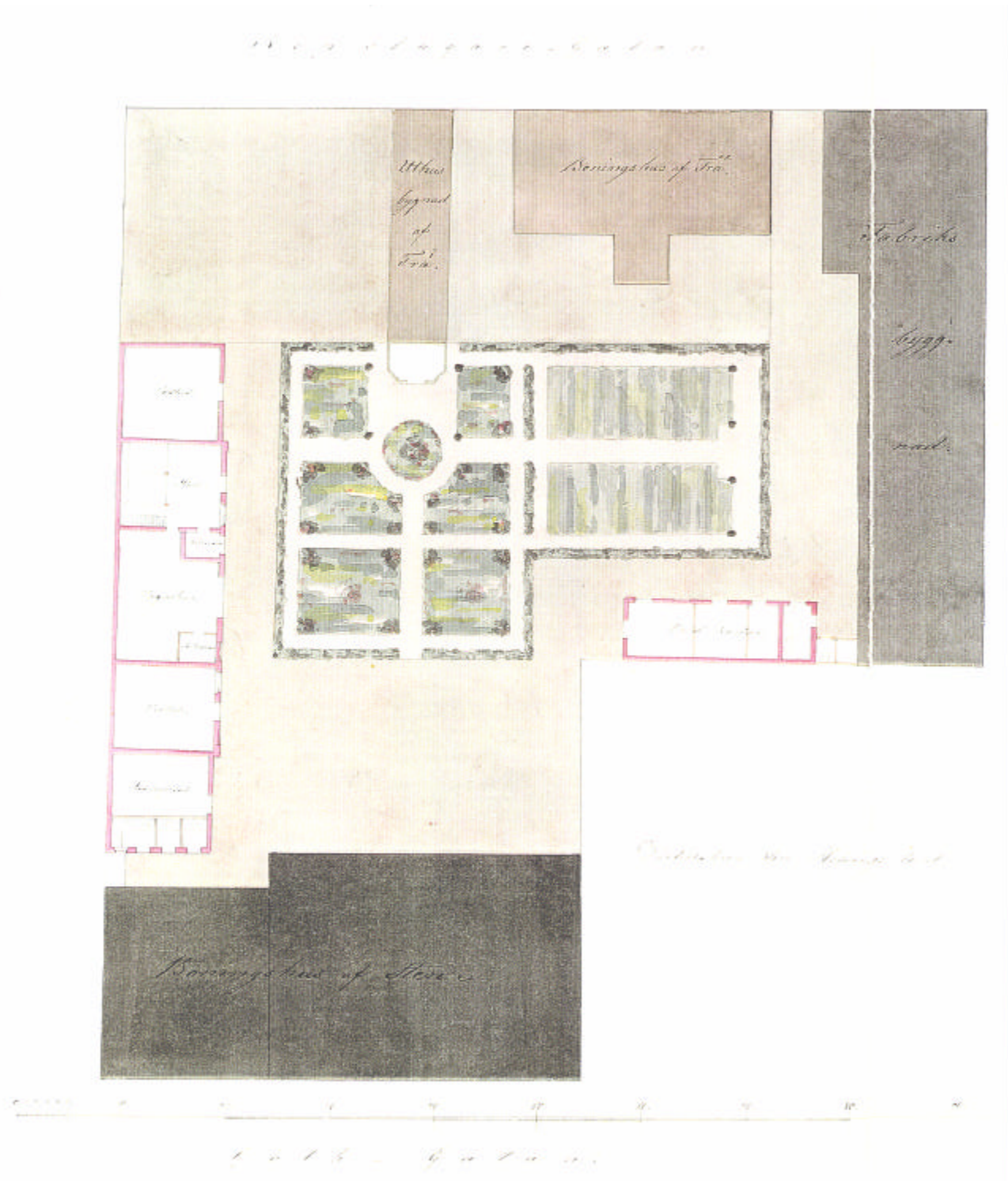
RITNINGAR

Orienteringsplan	10
Ritning över södra delen av Götgatshuset 1838	11
Situationsplan med trädgård 1847.....	12
Fasad av stallet i söder på gården 1847.....	13
Planer, sektion och gatufasad av huset mot Götgatan inför om- och påbyggnad 1884	14-16
Uppmättningsplaner av Götgatshuset 1917	17-20
Planer, sektion och fasader 1929 av ändringar i Götgatshuset	21-27
Ändring inom vån 3 tr i Götgatshuset 1935	28
Ändring inom vån 2 tr i Götgatshuset 1938	29
Ändring av fasaden mot Götgatan 1948	30
Ändring av stallet i söder 1922	31
Ändring 1912 av den äldsta fabriken i norr	32-34
Ändring 1942 av den äldsta fabriken i norr	35-37
Bygglovsritning 1862 till den nya fabriksbyggnaden.....	38

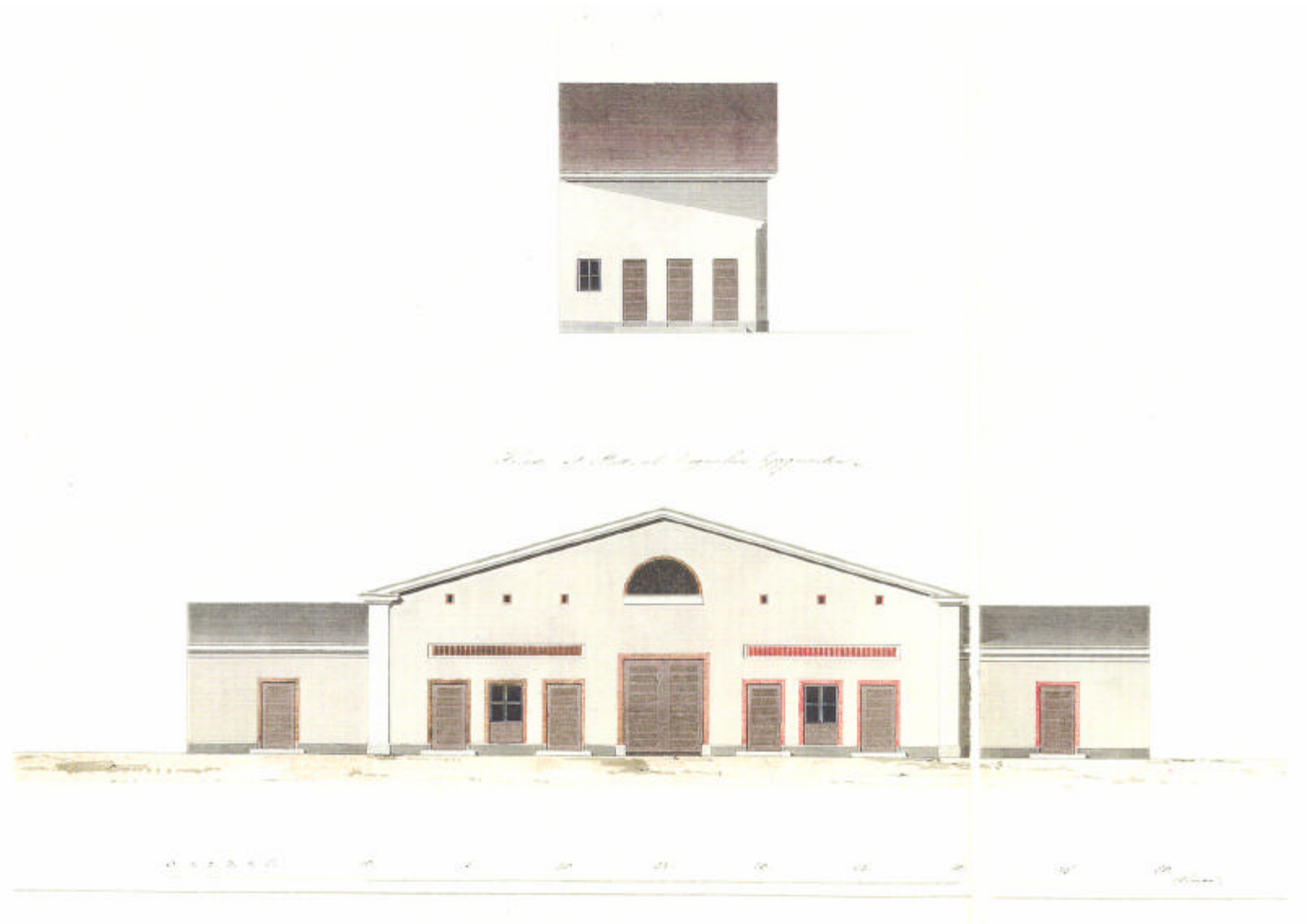

Ritning över södra delen av götgatshuset 1838

Situationsplan med trädgård 1847

Fasad av stallet 1847 – gårdens södra byggnad

RITNING TILL PÅ- OCH TILLEYGENAD

AF

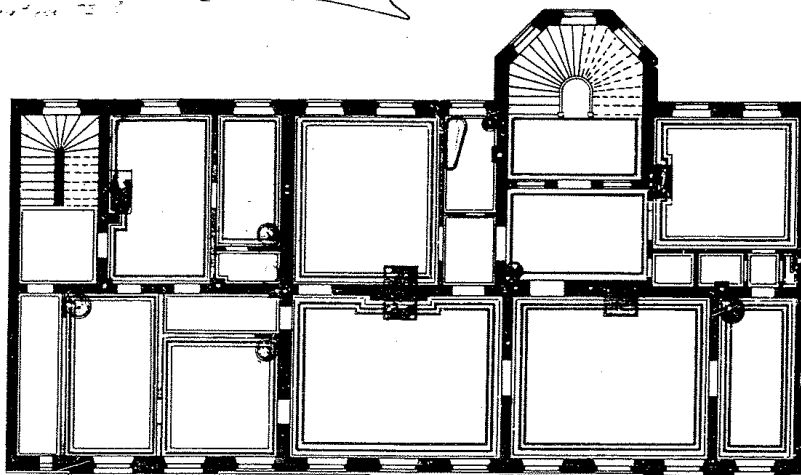
EGENDOMMEN N:G 6 & 9 QVARTERET VESTERGÖTLAND INNDM MARIA FÖRS.

*Likheten med den fasthets
ritningen bekräftas.*

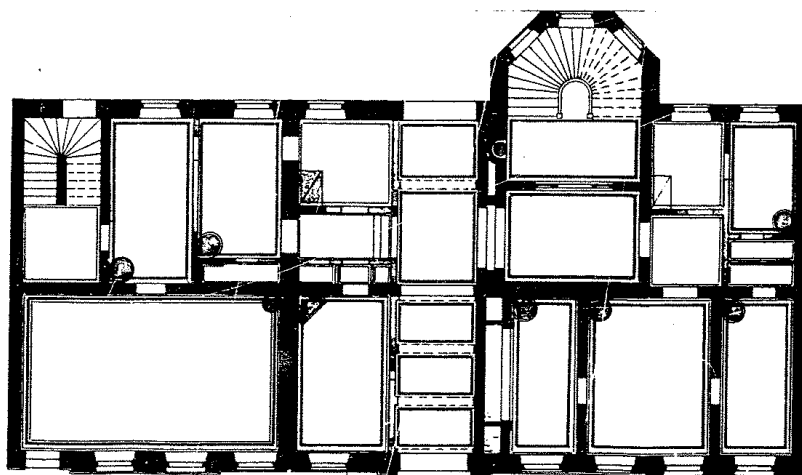
Statistiken den 28 Maj 1893

*2000 1/2
1893*

Audung Ardin

Plan af Tillensvåningen.

RITNING TILL PÅ- OCH TILLYGGNAD

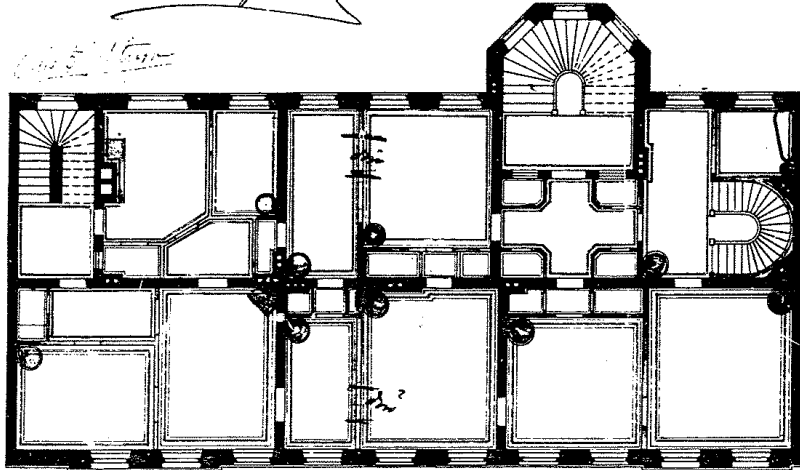
AF

15

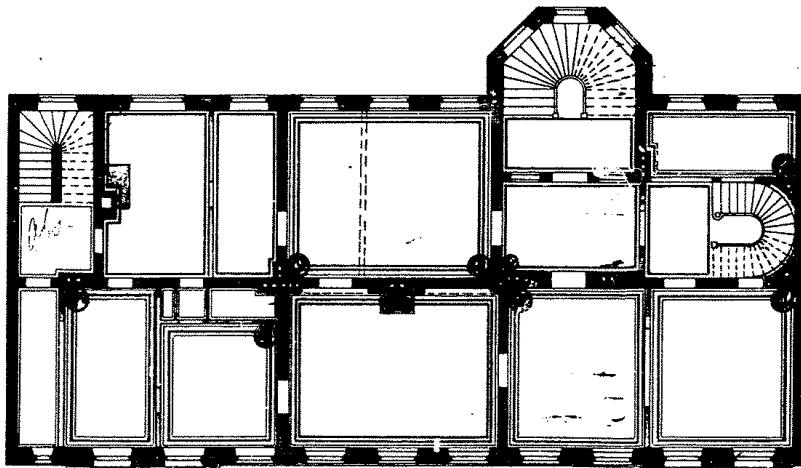
EGENDOMMEN N: 6 & 9 QVARTERET VESTERGÖTLAND INNOM MARIA TÖRE.

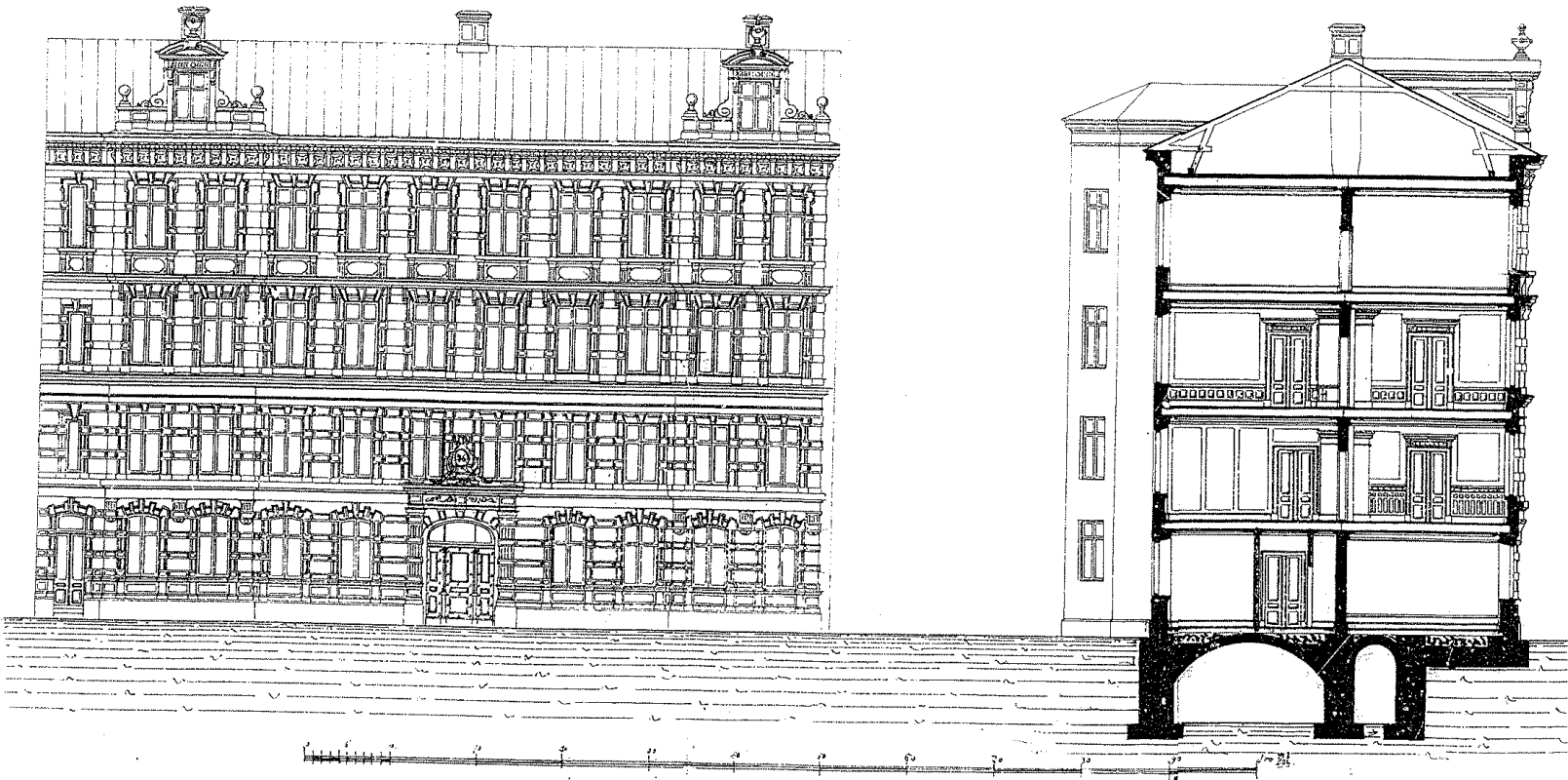
*Likheten med den förra
ritningen betecknas.*

Stadplanen den 28 Maj 1858 Plan p^o i in. 2° str. upp.
Ludvig Hellin

Plan p^o i in. 2° str. upp.

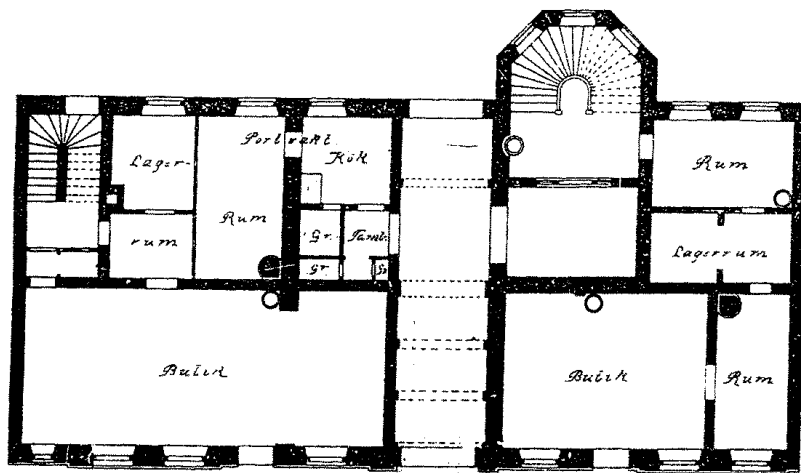
Tästergötländ 6 a 9

DÄLIG
FÖRLAGA

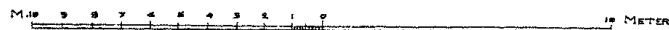
Uppmättningsritning å
Eomt N: 609 Kv: Tästergötlan ö.

1282 ³⁶/₁₀₁₆

Likviden med den förutställda
ritningen besynda.
Stockholm den 2 maj 1877
Nigari Wustler.

Bottenvän.

Flo. Rit. utm. i febr 1877
Al. os. Sauer

1:200

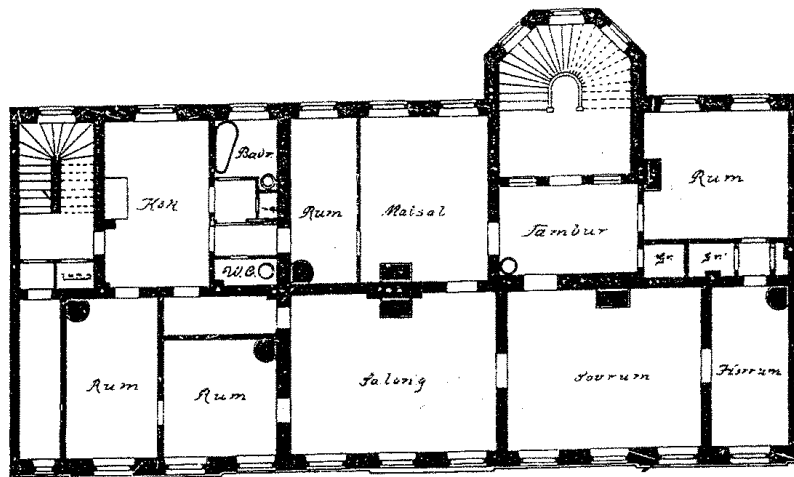
1892
1016

60.9

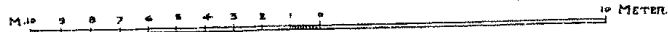
Uppmättningsritning å
tomt № 60.9 Kv. Västergötland.

Stället är den fastställda
sitningen i sticket
Stockholm den 3 maj 1917
Hj. W. W. W.

DÄLIG
FÖRLAGA

Plan av vän. 1 tr 70.72

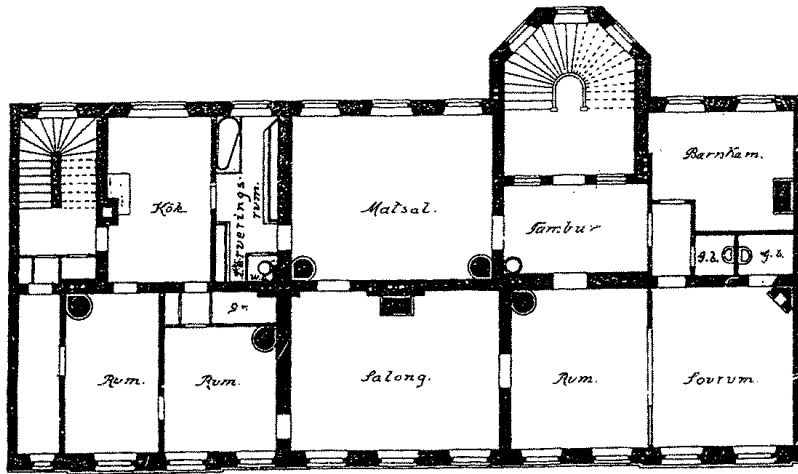
Stockholm i febr 1917
Hj. W. W. W.

1:22¹⁴
1016

DÄLIG
FÖRLAGA

Uppmålningsritning å
tomt № 6a.9 Kv: Västergötland.

Utdragen med den förutställda
ritningen bestyckes
Stockholm den 27 maj 1917
Ejner Wulfsberg.

Plan av vän. Ltr. J. J. 30

10 METRER

Stockholm i febr 1917
H. J. J. J.

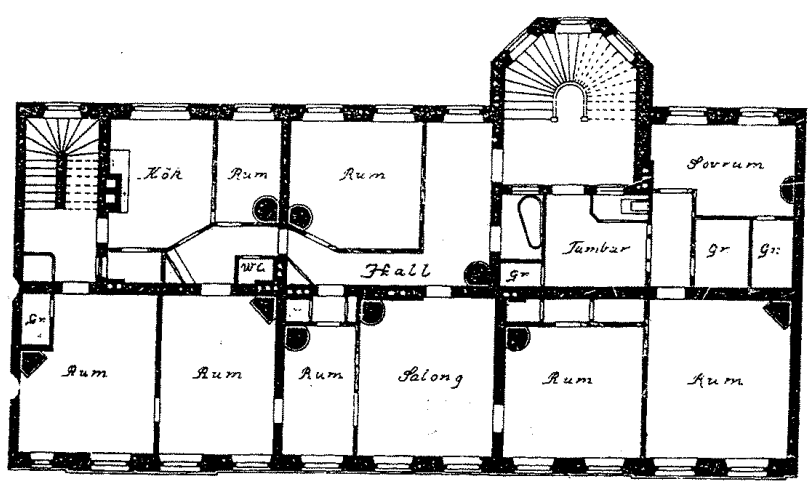
1892²
1016

402

DALG
FÖRLAGA

Uppmättningsritning å
tomt № 60.9 Kv: Västergötland.

Skildern är den förutskickade
ritningen bebyggd
Skildern är utarbetad
af
Byggnadsingenjör
H. W. Sjöström.

Plan av vän. 3 tr.

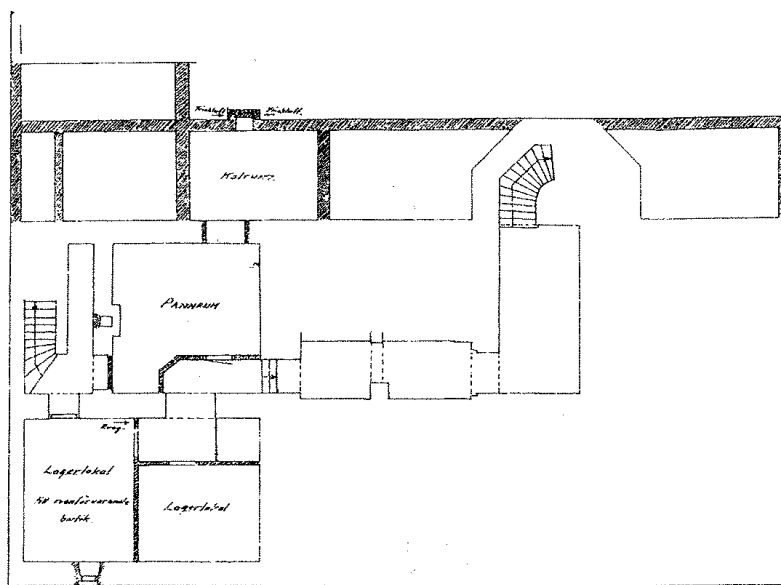

Floekholm i febr. 1917
Alvar, arkitekt

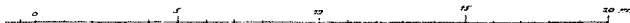
1928 N: 6 + 9 Kv. VÄSTERBÖTLAND
ANDERS RITZÉN

MG. THL. BYGGMÄTSRÄTTEN
10 DEC. 1928

*Skildern med den färdiga
sitningen besygas.
Skildern den 10 maj
1928*

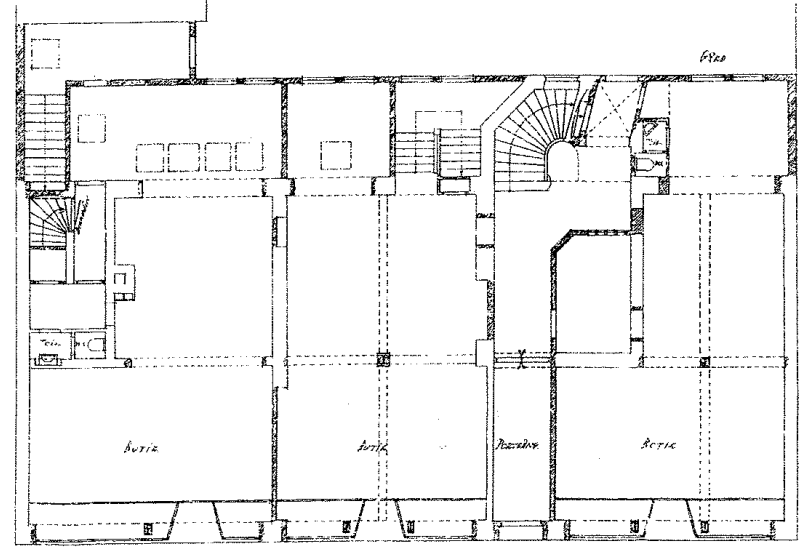
PLAN AV KÄLLAREN
betongens nivå

K-48 1728 N:o 6 on 9 Sv VÄSTERBÖTLAND
Ludvig 2:100000

MB. TILL BYGGMÄNSKAPEN
JORDS. 1922

Plåten med den fastställda
sitningen bekyndad
Svechtalen den 8 Maj 1922
N:o 1000000000

PLAN AV BOTTENVÅR.
Bekymrad

J. J. J.

BÖTTEN

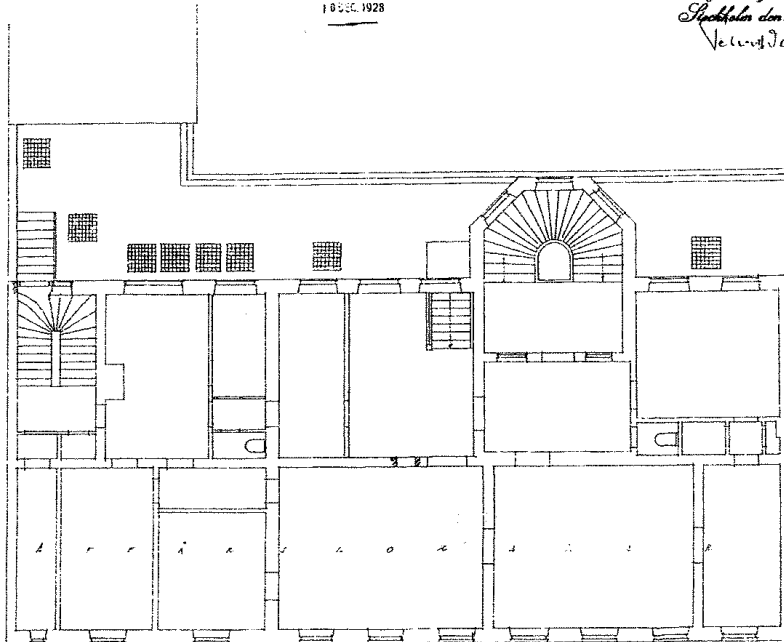
Skat.
1922

7.12

11278² A: 6 nr 9 kr. Västmanlands
1928 Årsredovisning

ARB. TILL BYGGNADSNÄMNDEN
18 DEC. 1928

Likheten med den fastställda
utbyggnaden beaktad.
Stockholm den 29/12/29
Vilhelm Danielsson

120 / 172

Stålskåp nytt

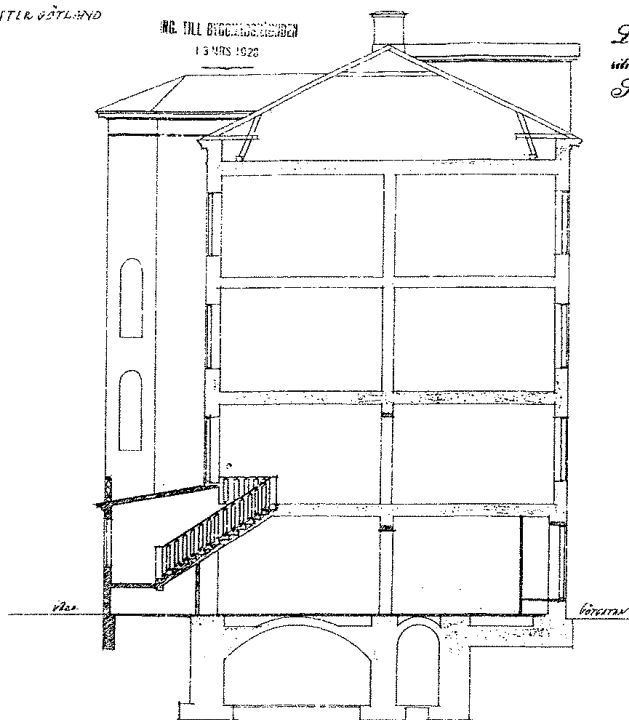
Jörgen

18721734

Skala 1:50
Stålskåp
1929

N:o 659 Kv. VÄSTERSTÅND
1882
1888

NO. TILL BYGGNADSHERRN
13 MRS 1820

Likheten med den fastställda
ritningen bevisad.
Stockholm den 2 Mars 1888
P. Danielsson

SECTION A-B
1888 Byggnads ritning

1888.2.13
P. Danielsson
Stockholm

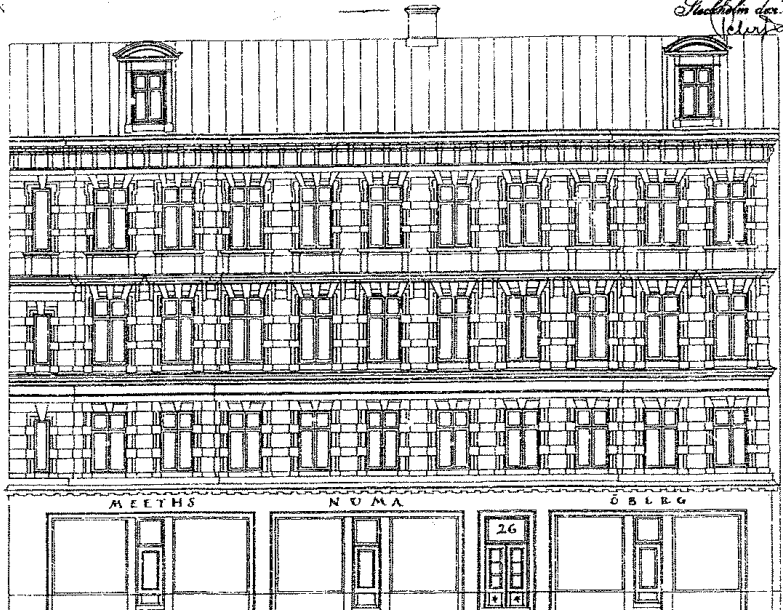
Nº 98
1928

Nº 689 Kv. Västergötland

ING. TILL BILBYGGNADEN
13 MARS 1928

Ge. evn. 13375

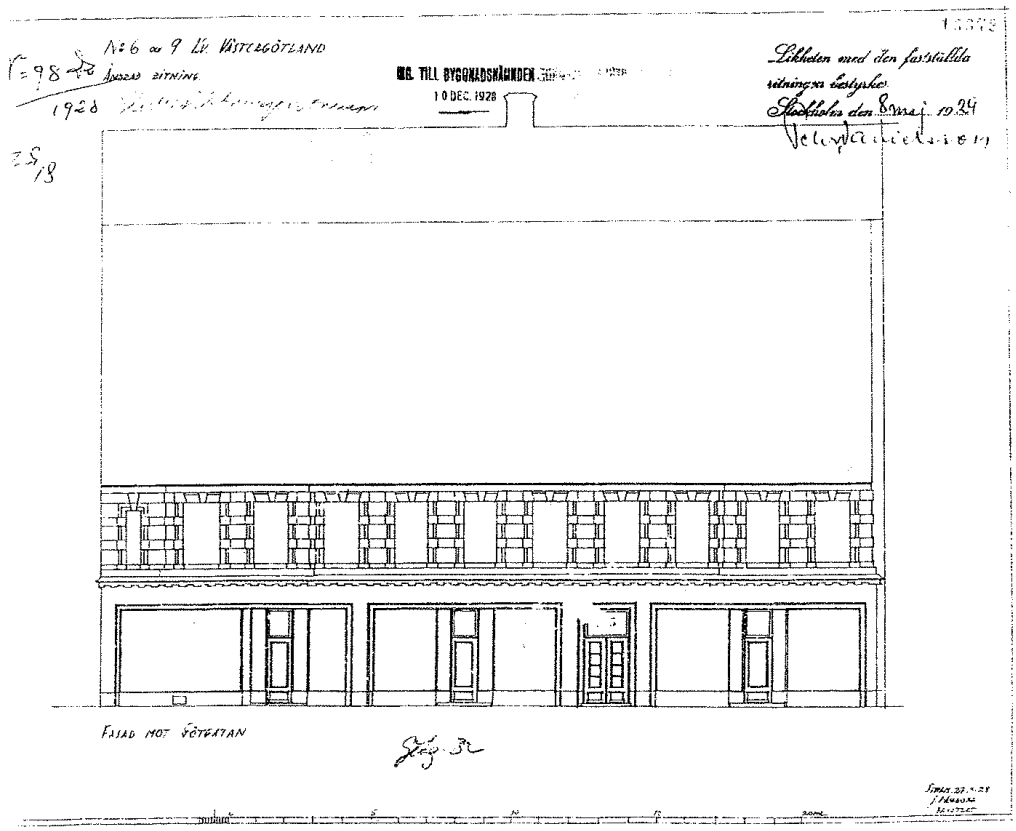
Likheten med den fastställda
riktningen bestyrkes.
Stadholm av H. M. S. S. 1928
H. M. S. S. 1928

FASAD MOT GÖTTEN

10/3 30

Fig. 2.2.25
H. M. S. S. 1928

N: 6 na 9 kv. VITTRERÖSTANS
ANDRAN RICHING

X: 9802
1428

WG TILL BYGGMÄNNDEN
10 DEC 1928

13007

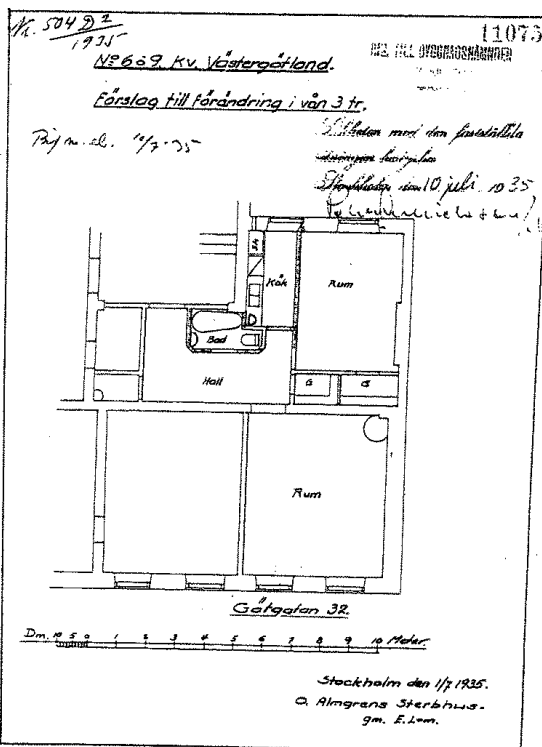
Libbeten med den fastställda
sitningsen bestyrkes
Sittbeten den 22 maj 1929
H. J. J. J.

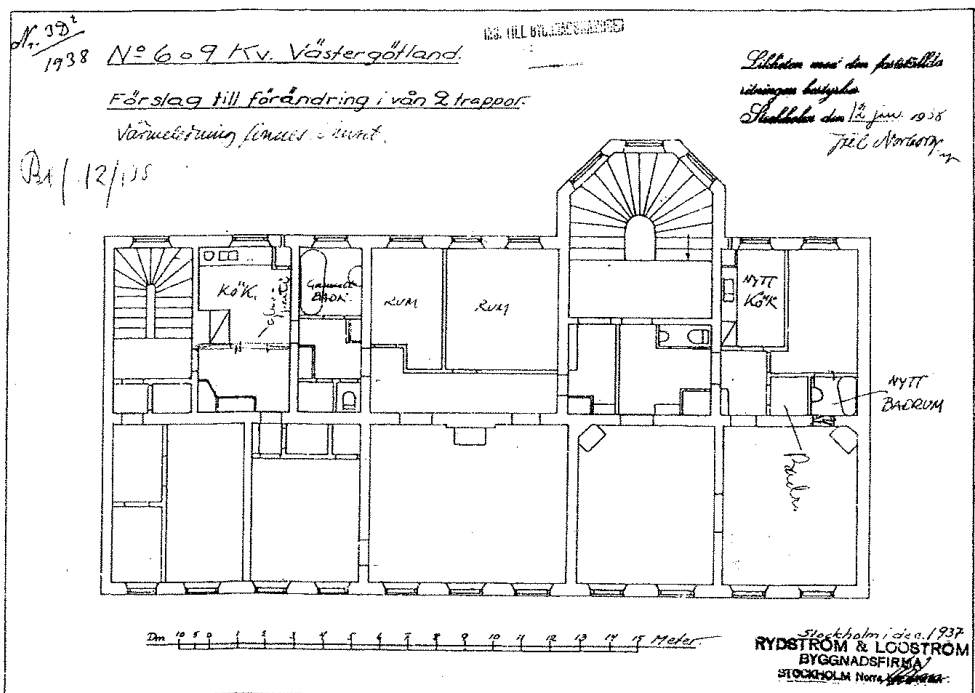

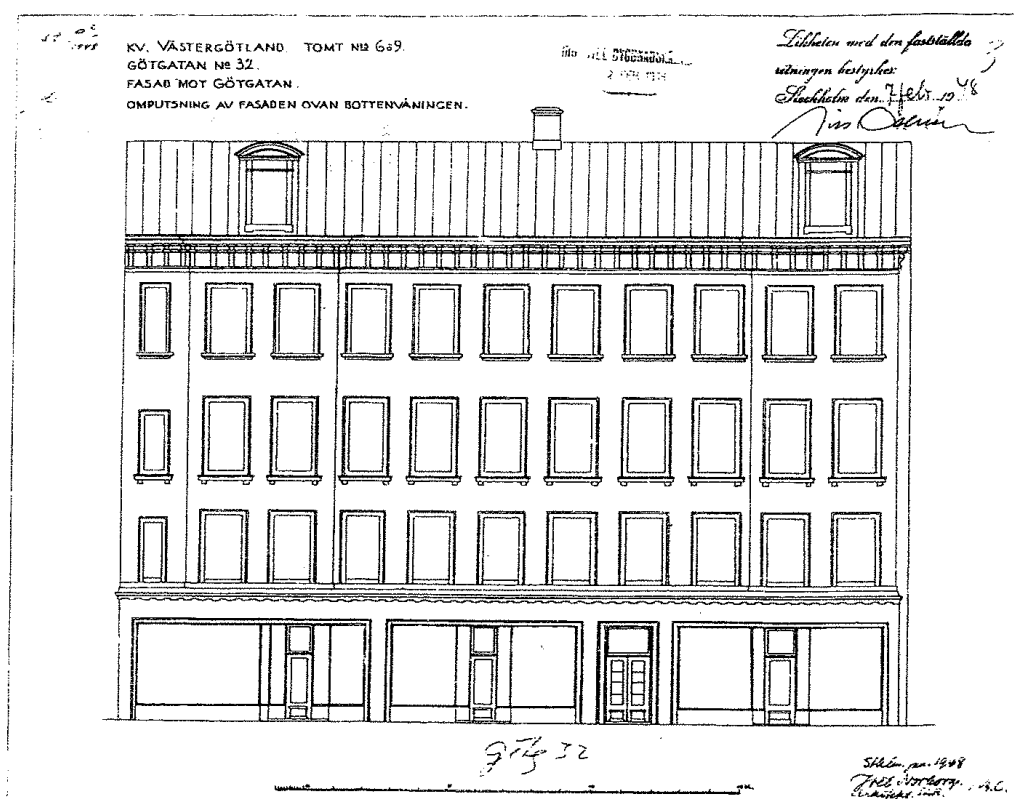
FÄRD MOT FÖRAN

10000

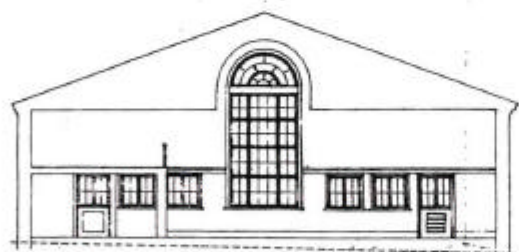
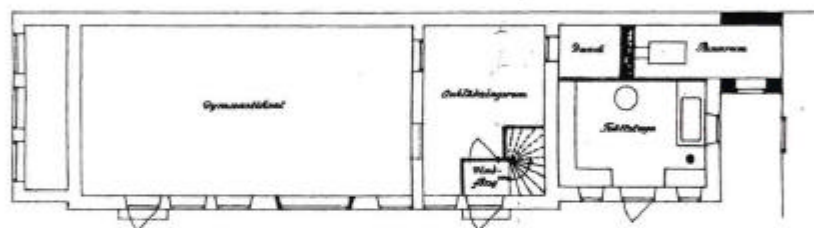
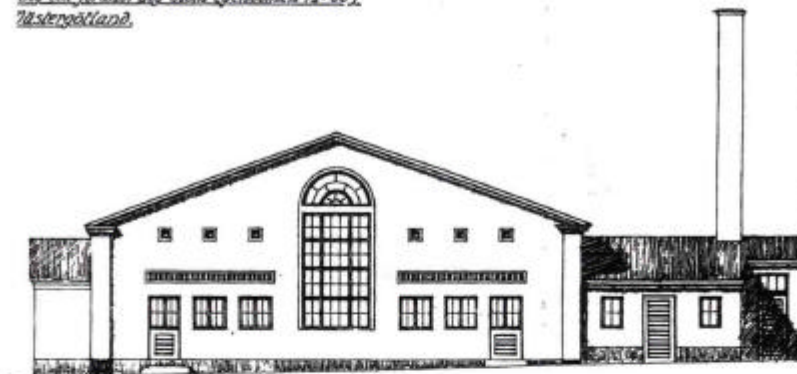
1928. 22. 3. - 4
17000000
10000000

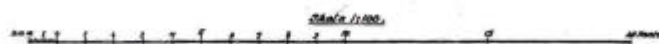

vis till förändring inom spendamer 12:639.
Västergötland.

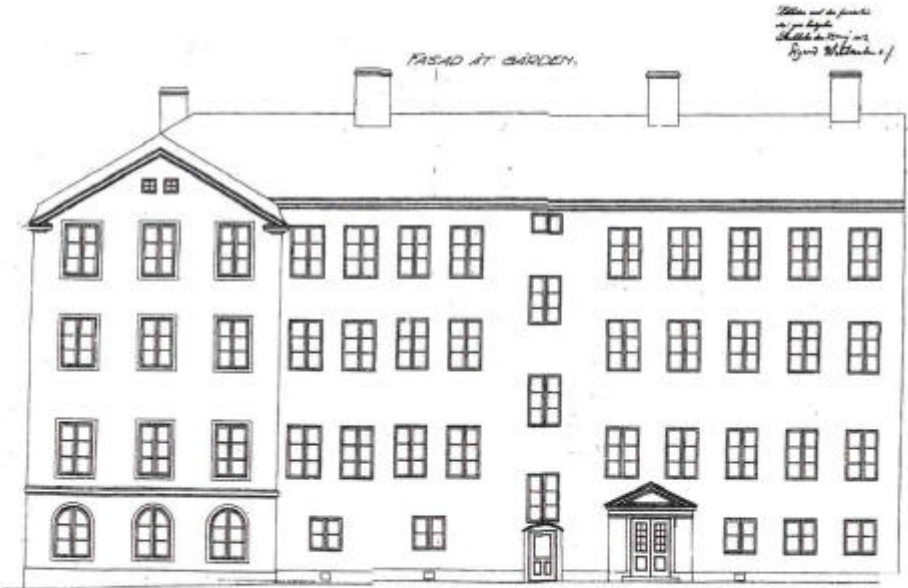

Byggnaden var den första
i sin art byggd
i Skövde den 31 januari 19
1922.
M. S. S.

Leif Sjöstrand
Skiöld
1922

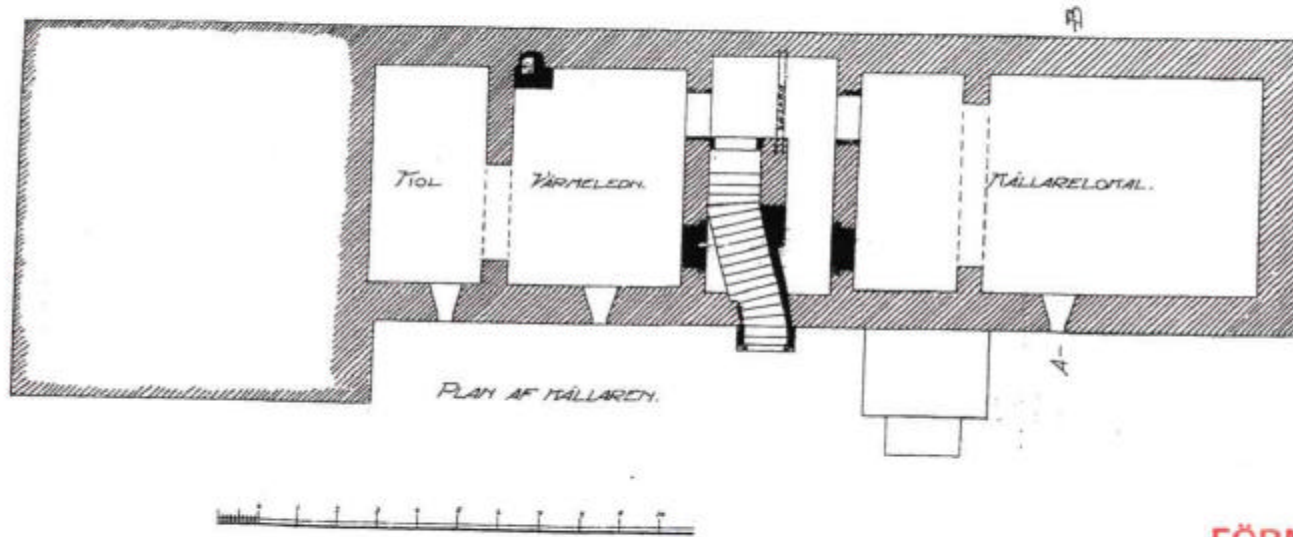

FÖRMINSKNING

FÖRMINSKNING

*in your hands
Shall be the story
of your children*

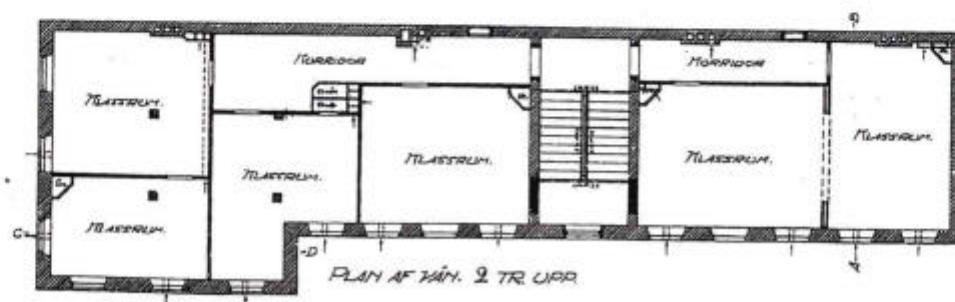
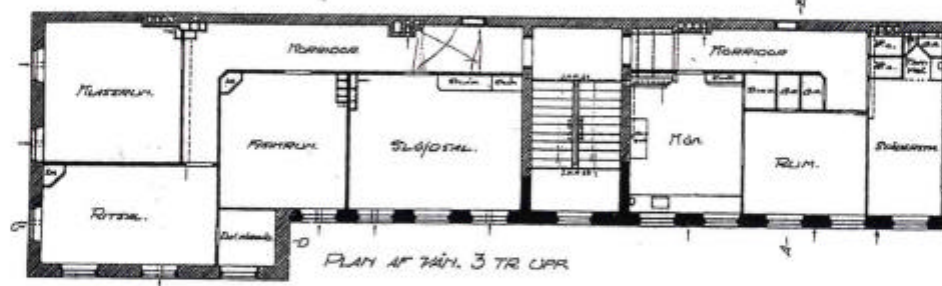
FÖRMINSKNING

114
1/12

RITN. TILL OM- & FÄBYGGN. AF
LÖRD. N:R 6 & 9, NY HÄSTERBÖTLAND.

Skilja ut de rum
som äro
skildade i ut
lyst ritning.

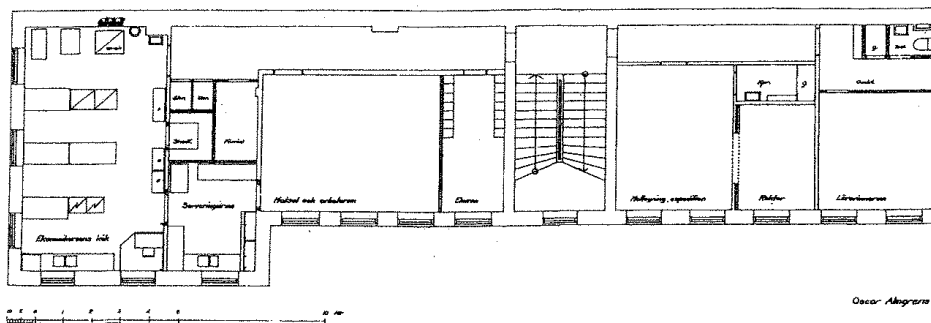

FÖRMINSKNING

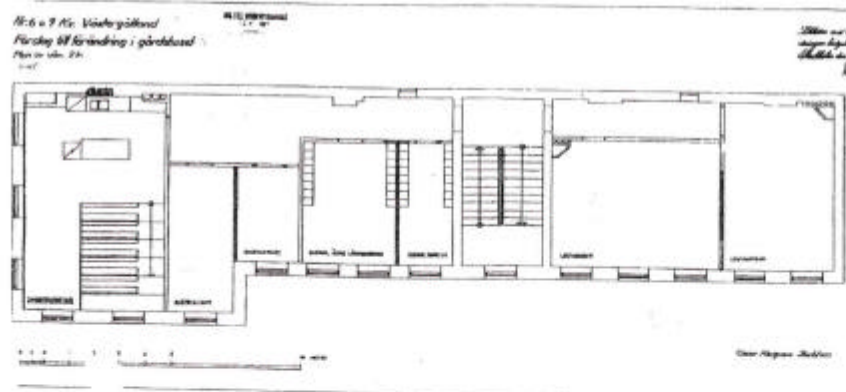
Nr. 6 o 9 Kv. Västergård
Förslag till förändring i gårdshuset
Plan av vån. I fr.

SK. TILL FÖRÄNDRING
12 DE 1922

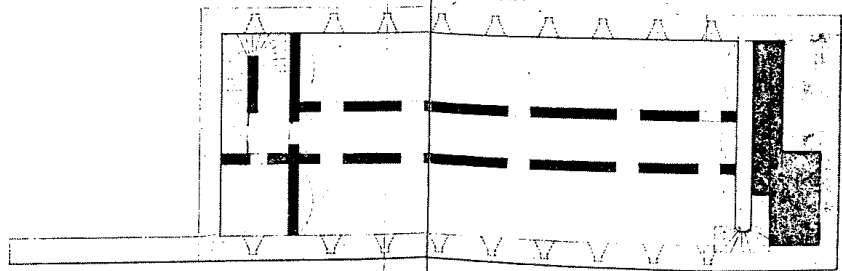
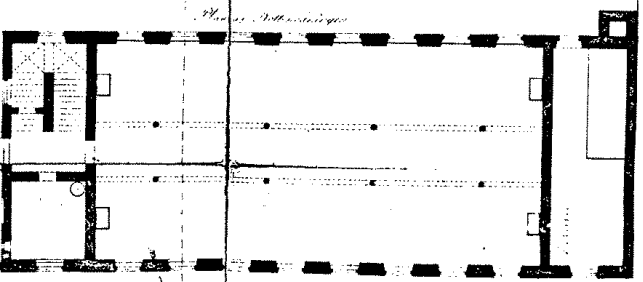
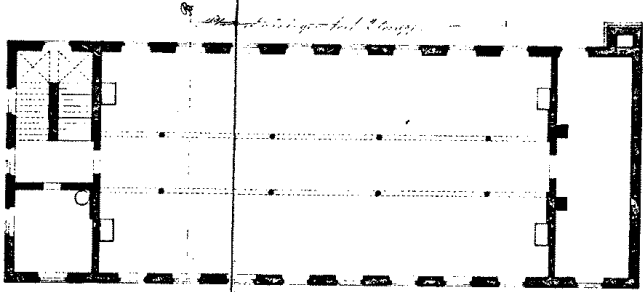
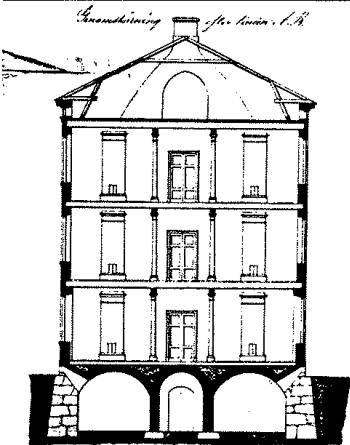
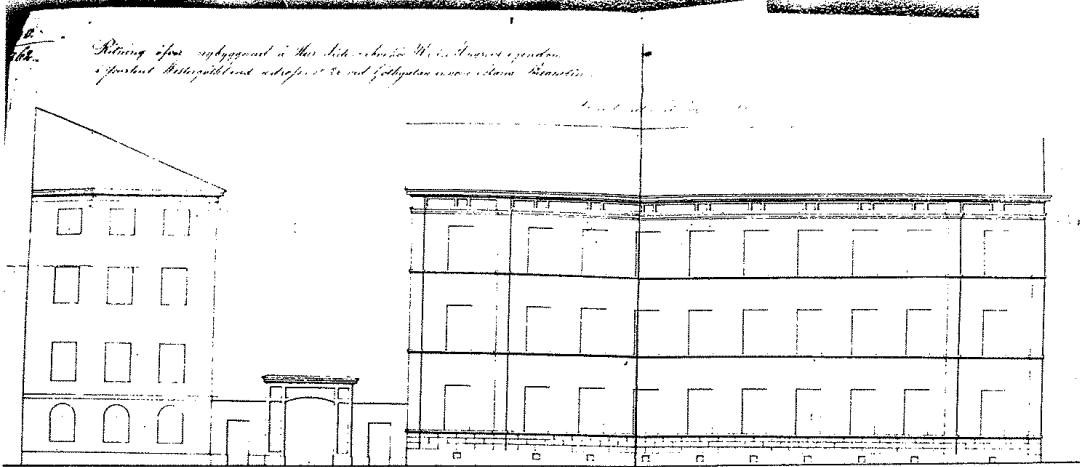
Stämman med
sveigande
Stämman

FÖRMINSKNING

FÖRMINSKNING

FOTON

Fasad mot Götgatan.....	40
Fasader mot Repslagargatan	41
Götgatshuset mot gården	42
Gården	43-45
Sidenfabriken	46
Huvudtrappan i Götgatshuset	47-48
Interiörer från lägenheter i Götgatshuset	49-55

Fasad mot Götgatan

Fasader mot Repslagargatan

Götgatshuset mot gården

Gården

Gårdsentré till kontorshus (norra huset)

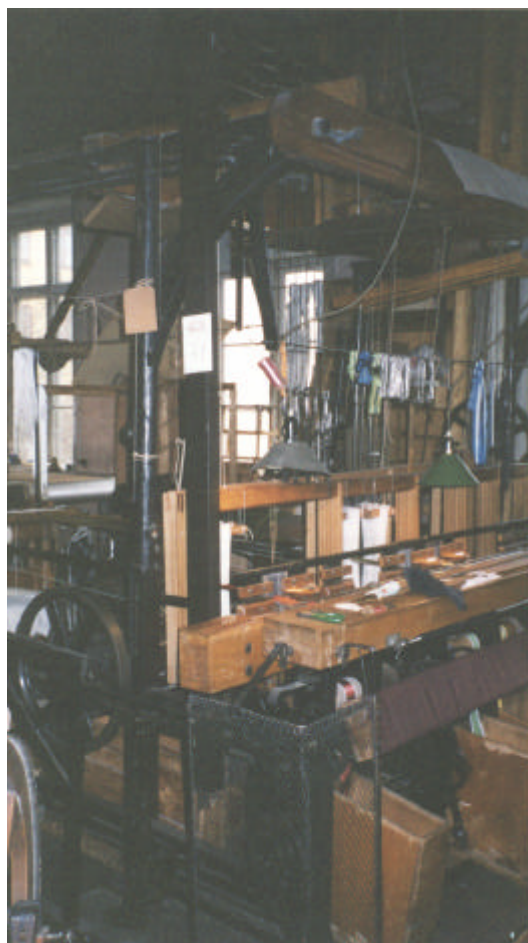
Gården

Gården, magnolia, kaukasisk förgätmigej

Sidenfabriken

Huvudtrappan i Götgatshuset

Huvudtrappan i Götgatshuset

Interiörer från lägenhet i Götgatshuset

Interiörer från lägenheter i Götgatshuset

Interiörer från lägenhet i Götgatshuset

Interiörer från lägenhet i Götgatshuset

Interiörer från lägenhet i Götgatshuset

Interiörer från lägenhet i Götgatshuset

Interiörer från lägenhet i Götgatshuset

Vind